
TAHSİN YÜCEL'İN ÖYKÜ KİŞİLERİ ÜZERİNDEN SOSYAL ADALET
KAVRAMI VE TOPLUMSAL ELEŞTİRİ

КОНЦЕПЦИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРАВОСУДИЯ И СОЦИАЛЬНЫЙ
КРИТИЗМ В НОВЕЛЛАХ ТАКСИНА ЮДЖЕЛ

SOCIAL JUSTICE CONCEPT AND SOCIAL CRITICISM ON TAHSİN
YÜCEL'S STORY PERSONS

M. Onur HASDEDEOĞLU*
Şenol DANIŞMAN**

ÖZ

Sosyal adalet kavramının ortaya çıkışı insanlık tarihinin başlangıcıyla eşit olup, yüzyıllardan beridir konuyla ilgili ideolojik, felsefi ve sosyolojik anlamda pek çok görüş ileri sürülmüştür. Sosyal adalet; her bireyin ihtiyaçları doğrultusunda, hak ettiği yaşama, eşit bir vatandaş olarak ulaşması şeklinde tanımlanabilir. Günümüzde hemen her toplumda sosyal adalet; küreselleşme, bireyselleşme, nüfustaki değişim ve dönüşümlerin baskısı altında yoksulluğu önleme, eğitim ve öğretim, iş alanlarına dâhil olma, sosyal güvenlik gibi konularda karşımıza çıkmaktadır.

Toplumcu gerçekçilik anlayışıyla öykülerini oluşturan Tahsin Yücel, bu kavramı ilk dönem öykülerinde sıkça ele alır. Toplumu oluşturan sosyal sınıflar arasındaki ekonomik dengesizlikler, ekonomik olarak zayıf sosyal sınıfların diğer sosyal sınıflara karşı baskısı öykü kahramanları tarafından kimi zaman ironi ile dile getirilir. Öykülerde sosyal adalet; özellikle emeği ile çalışanların yaşadıkları zorluklar, eğitim eşitsizliği yüzünden okulu bırakan bireyler, yoksulluk yüzünden topluma ve kendine yabancılaşan kişiler ve sınıf farklılıkları nedeniyle toplumdan dışlanan öykü kahramanları aracılığı ile ele alınır. Yine öykülerde; insan onuruna yaraşır bir asgari yaşam standardına kavuşmayan kimi öykü kişileri de toplumdan uzaklaşmayı tercih eder.

Bu çalışmada sosyal adalet kavramının tanımı ve tarihi süreci hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, öykü kahramanları merkeze alınarak Tahsin Yücel'in sosyal adalet meselesini eleştirel biçimde merkeze aldığı öyküleri incelenmiştir. Öykü kişileri üzerinden sosyal adalet ile ilgili kavramlara değinilerek yazarın öne sürdüğü çözümler ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

* ORCID 0000-0002-4920-2741 Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, o.hasdedeoglu@kastamonu.edu.tr

** ORCID 0000-0001-5343-7845 Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, sdanisman95@gmail.com

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

Anahtar Kelimeler: Tahsin Yücel, Öykü, Adalet, Sosyal Adalet, Toplumsal Eleştiri.

АННОТАЦИЯ

Появление концепции социальной справедливости приравнивается к началу истории человечества. Со стороны разных авторов, на протяжении веков, выдвигались разные идеологические, философские и социологические взгляды. Социальную справедливость и заслуженную жизнь, в соответствии с потребностями каждого человека, можно считать достижением гражданского общества. Ежедневно, с вопросами социальной справедливости сталкиваемся практически в каждом обществе. Они выявляются в условиях давлении глобализации, индивидуализации, изменениях и преобразованиях в населении, при предотвращении бедности, в образовании и при обучении, в разных сферах труда и социального обеспечения.

Тахсин Юджел в своих рассказах часто рассматривает концепцию социального реализма. Иногда в иронии героев новелл отражается экономический дисбаланс между социальными слоями общества, угнетение слабых социальных слоев со стороны других слоев. Кроме этого, герои рассказов говорят о социальной справедливости, об особенностях трудностей, с которыми сталкивается рабочий народ, по поводу неравенства в образовании, отчуждения от общества, бедности, а некоторые личности, которые не имеют минимального уровня жизни, покидают само общество. В нижеследующем исследовании, после краткого введения об определении исторического процесса образования концепции социальной справедливости, особое внимание уделяется героям рассказов, в которых автор сосредоточил проблемы социальной справедливости.

Ключевые слова: Тахсин Юджел, новела, справедливость, социальная справедливость, социальная критика.

ABSTRACT

The emergence of the concept of social justice is equal to the beginning of the history of mankind, and for centuries, many ideological, philosophical and sociological views have been put forward. Social justice; According to the needs of each individual, deserved life, as an equal citizen can be defined as reaching. Today, social justice comes up in almost every society; globalization, individualization, under pressure of changes and transformations in the population, poverty prevention, education and training, participation in the fields of work and social security.

Tahsin Yücel, who created her stories with a socialist realism understanding, frequently deals with this concept in her early stories. The economic imbalances between the social classes that make up the society and the oppression of the economically weak social classes against other social classes are sometimes expressed by story heroes with irony. Social justice in stories; especially the difficulties experienced by the laborers, the individuals who left school due to inequality in education, the people who became alienated from society and to themselves due to poverty, is mentioned with heroes of stories excluded from the society due to class differences. Again in the stories; some story people who do not achieve a minimum standard of living worthy of human dignity prefer to move away from society.

In this study, After giving a brief information about the definition and historical process of the concept of social justice, the story heroes were taken to the center and the stories that Tahsin Yücel critically focused on the issue of social justice were examined. It is tried to put forward the solutions proposed by the author by touching on the concepts related to social justice through story persons.

Key Words: *Tahsin Yücel, Story, Justice, Social Justice, Social Criticism.*

1. Giriş

Adalet kavramının geçmişi çok eskiye dayanır. Kavram hakkında felsefi olarak ilk sistematik değerlendirme Antik Yunan dünyasında ele alınmıştır. Anca bu dönemde “adalet”, “ahlâk” ve “hukuk” kavramları birbirinden ayırt edilmemiştir. Fakat Aristoteles adaletin toplum ve devlet için önemini belirtmiştir. Aristoteles’in bu düşüncesi Roma dünyasında da vurgulanmış; ahlâk, adalet ve hukuk kavramları birbirinden ayrı olarak ele alınmıştır. (Topakkaya 2009: 629) Ortaçağ’da, Hıristiyan düşüncesinde ise bu kavram kamu yararı olarak algılanmış ve toplumun yararını koruduğu savunulmuştur. Yunan toplumunda adalet kavramı ile ilgi birçok düşünür, bu kavramı ahlak sözcüğüyle birlikte kullanır. Toplumun yararına olan her şey zamanla bu kavramla açıklanmaya başlanır. Roma döneminde ise adalet kavramı hukukla birlikte anılmaya başlanır. (Koschaker 1977: 22)

Arapça kökenli bir kelime olan “adalet”, *Türkçe Sözlük*’te “*Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk, türe*” olarak tanımlanır. (Türkçe Sözlük 2005: 18) “Sosyal adalet” kavramı ise “*Toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi gibi birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu*” olarak nitelenir. (Türkçe Sözlük 2005: 1795)

Sosyal adalet kavramı duyulduğu andan itibaren, içerisindeki iki sözcükten en fazla dikkat çeken hiç kuşkusuz “adalet”tir. Adalet, sınırları çizilmesi oldukça zor bir kavramdır. Ancak “sosyal” kavramı ile bütünleşik olarak betimlenmeye çalışılan adalet kavramının toplumun tümüne veya içeriksel olarak toplumdaki çıkarlara veya servet farklılaşmasına ve bu farklılığın azaltılmasına yöneldiğini söylemek yanlış olmaz. (Okşar 2009: 107) Antik dönemde tartışılmaya başlanan “adalet” kavramının aksine “sosyal adalet” kavramı, 19. Yüzyıldan itibaren yoğunlukla tartışılmaya başlanır. Zira sosyal bir adalete duyulan ihtiyaç, büyük oranda sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan işçi sınıfının hayat mücadelesi, fakirliği gibi acı tecrübelerin sonucunda tezahür eder. (Toprakkaya 2010: 3.) Adalet kavramı, sanayi devrimi sonucu daha çok işçi sınıfının bir mücadelesi olarak görülür. Alt kültürü temsil eden işçiler ile üst kültürü temsil eden burjuva, bu kavramı farklı şekillerde kullanır. Daha sonraki yıllarda adalet kavramı, hak arama mücadelesinin bir sloganı haline dönüşür.

Sosyal adalet kavramı, insan topluluğunun yeryüzünde var olmasından beri bazen ulaşılması gereken bir hedef olarak, bazen de özellikle diktatörlükle idare edilen toplumlarda kendisinden nefret edilen bir kavram olarak karşımıza çıkar. Her durumda adalet kavramı insanlık tarihi boyunca güncelliğini korumuş, konuyla ilgili ideolojik, felsefi ve sosyolojik anlamda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Felsefi anlamda adalet kavramı bağlamında ilk sistematik değerlendirme Platon’a ait olup (Topakkaya, 2008: 27-49); öğrencisi Aristoteles, hocasının ideal adalet (devlet) anlayışına karşı kendi reel adalet ve onun üzerine yükselen devlet anlayışını geliştirir. (Topakkaya 2009: 628) Sosyal adalet kavramı günümüze kadar birçok değişik anlamda kullanılsa da özünde bir değişiklik olmamıştır. Sosyal adalet kavramı, özünde toplumsal eşitliği savunur. 19 yüzyıldan sonra toplumdaki

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

sınıfsal farklılıkların artması ve bunun sonucu ortaya çıkan toplumsal çatışmalar, bu yüzyılda sosyal adalet kavramının ön plana çıkmasına zemin hazırlar.

Ekonomik kaynaklı sınıfsal ve toplumsal çatışmalar, bilhassa toplumdaki adalet duygusunun deformasyonuna sebep olur. Toplumdaki sınıflar arasındaki gelir dağılımında zaman içinde artan farklılıklar, sosyal adaletsizlik kavramını ortaya çıkarır. Sosyal adalet kavramına bakıldığında kelimenin topluma ve adalet ile yasaları düzenleyen hukuk sistemine işaret ettiği görülmektedir.

Toplum üyeleri arasındaki eşitsizliğin somut yansımalarından yola çıkılarak sosyal sistemde olması gerekeni tanımlayan sosyal adalet kavramı, genel olarak felsefenin konusu gibi görünse de tanımına dair tam bir netlik kazandırılmamış olmasına karşın günlük dilde ve diğer sosyal bilim alanlarında yaygınlıkla kullanılmaktadır. (Jost ve Kay 2010: 1122) Adalet sisteminin tüm bireylere eşit düzeyde yaklaşması somut olarak sosyal adaleti sağlayabilir.

Kimilerine göre sosyal adalet milli gelirin eşit şekilde paylaşılması ile sağlanır. Böylece sömürü ortadan kalkar ve sermaye bir zümrenin elinde toplanmaz. Yine kimi çevrelere göre gelir dağılımı ne kadar ahenkli yani emeğe göre ve ne kadar dengeli olursa sosyal adalet de o derece sağlanabilir. (Özgüven, 2003: 35-38.) Sosyal adaletin sağlanması için gelir adaletsizliğinin ortadan kaldırılması gerekir. İnsan onuruna uygun bir şekilde milli gelirin emeğe göre dağıtılması, sosyal adaletsizliği en azından ekonomik anlamda azaltabilir.

Ekonomik alanda eşitliğin sağlanması her zaman sosyal adaleti sağlamayabilir. Bireyin adalet sisteminden eşit olarak yaralanması da son derece önemlidir. Günümüzde çoğulcu demokrasilerin dayanağı ve itici gücü olan sosyal adalet, en geniş anlamda toplum ile onu oluşturan üyeler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Herkese bütünü bir parçası, bir üyesi olarak düşen “hak ve görevlerin” ne olduğunun tespitidir. (Gürkan 2001: 123) Vatandaşların hak ve görevlerini bilip bu doğrultuda ilişkilerini düzenlemesi üyesi olduğu toplum için çok önemlidir. Zira toplumsal barışın düzenlenmesi ve ortak bir gelecek sağlama inancı bu şekilde gerçekleşebilir. Genel olarak sosyal adalet “ortaklaşa iyi”nin gerçekleştirilmesi amacıyla toplumun üyesi olarak kabul edilen bireylerle, toplum arasındaki sosyal ilişkilerin düzenlenmesidir.

Toplumu oluşturan sosyal sınıflar arasındaki ekonomik dengesizliklerin giderilmesi, ekonomik olarak zayıf sosyal sınıfların diğer sosyal sınıflara karşı korunması olarak tanımlanabilecek olan sosyal adalet; özellikle emeği ile çalışanların, yaşadıkları toplum içinde insan onuruna yaraşır bir asgari yaşam standardına kavuşmalarını sağlayacak şekilde yaratılan ulusal gelirden pay almalarını garanti altına almaya yönelik uygulamalar bütünü olarak da açıklanmaktadır. Bu anlamda sosyal adalet, gelişmenin külfetlerine katlanma ve nimetlerinden faydalanma konusunda sosyal sınıflar arasındaki dengely ifade eder. Genel olarak ekonomik refah unsurlarının sosyal sınıflar arasında dengely şekilde dağılımı ile yakından ilgili bir kavram olarak sosyal adalet öne çıkmaktadır.

Sosyal adaletin tam anlamıyla gerçekleşmesi için toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin giderilmesi gerekir. Günümüzde sosyal adalet; özellikle zengin ve yoksul milletler arasında gittikçe artan eşitsizliklere de odaklanmaktadır.

Dünya genelinde artan gelir adaletsizliğinden kaynaklı ekonomik sıkıntılar, ülkelerin kendi içinde ve diğer devletler arasında kargaşaya neden olmaktadır. “Eşitlik” her toplumun, vatandaşlarını eşit olarak kabul etmesi, bireylerin birbirlerine eşit davranması ve toplumsal fırsatların her vatandaş için adil olarak dağıtılması ile açıklanan sosyal bir idealdir. (Miller, 1999: 232) Sosyal adalet bileşenleri “eşit vatandaşlık”, “fırsat eşitliği” ve “adil dağıtım” gibi kavramlar ile de açıklanabilir. Her vatandaş eşit, sosyal ve siyasi haklara sahip olduğunda eşit vatandaşlık gerçekleşmiş olur. Kaynakların vatandaşlara eşit dağıtımı da adil dağıtımı sağlayacaktır.

2. Tahsin Yücel’in Öykülerinde Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal Eleştiri

Sosyal adalet kavramı ile milli gelirin eşit paylaşımı arasında bir orantı olduğu düşünülebilir. Milli gelirin bireyler arasında emeğe göre eşit bölümü arttıkça sosyal adaletsizlik ortadan kaybolur. Bir zümrenin elinde sermayenin bulunması ve sömürü olayının yaygınlaşması sosyal adaletsizliği artırır. Tahsin Yücel¹, ilk dönem öykülerinde sosyal adalet kavramını genellikle çocukluğunun büyük bir bölümünü geçirdiği kasabayı mekân olarak almak suretiyle anlatır. Bu kasabada yaşayan öykü kahramanları bilhassa yoksulluk ile mücadele eder. Sosyal adalet kavramı öykülerde; “yoksulluk”, “eğitim eşitsizliği”, “sınıfsal farklılıklar”, “cinsellik anlayışı” gibi kavramlarla birlikte verilir. Bu bölümde Tahsin Yücel’in öykü kişileri, “gelir adaletsizliği” ve “sınıf farklılıkları” olmak üzere iki alt başlık halinde incelenecektir.

2.1 Gelir Adaletsizliği

Türkiye’de gelir dağılımı meselesi üzerine kapsamlı araştırmalar yapan Erkan Işığışık, “gelir dağılımı”nı “*bir ülkede yaşayan bireyler tarafından üretilen mal ve hizmetlerden elde edilen toplam gelirin, yine o ülkedeki bireylere dağılım araçları ile paylaştırılmasını veya bölüşümü*” olarak ifade eder. (Işığışık, 1998:1) Gelir eşitsizliği, bir ülkedeki gelir dağılımının o ülkedeki bireyler tarafından eşit ve adil olarak bölüşülmediğinin bir göstergesi olarak tezahür eder. Gelirin adaletsiz paylaşımı beraberinde yoksulluk, çatışmalar, açlık gibi başka sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olur.

Tahsin Yücel’in öykülerinde gelir adaletsizliği; yoksulluk, eğitim eşitsizliği, yozlaşmış tipler şeklinde karşımıza çıkar. Yoksulluk kavramı anlatılırken yazar, özellikle birinci kişi ağzından anlatımı tercih etmiştir. Yazarın öykülerinde kahraman bakış açılı anlatıcı türünü kullanması boşuna değildir. Bunun sebebi yazarın kahraman ile kendini özdeşleştirerek hayatın gerçekliğini öykülerinde

¹ Tahsin Yücel’in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında detaylı bilgi için Bkz: Andaç, F. (2004), *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak Tahsin Yücel ile Yüz Yüze*, İstanbul: Dünya Aktüel Yayınları; Danışman, Ş. (2017). *Toplumsal Eleştiri ve Tahsin Yücel’in Öykü Kişileri*, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi; Durak, M. (2000), *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları; Özkan, K. (2001), *Görünmez Adam: Tahsin Yücel Kitabı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Çok gerekli olmayabilir. Kaynak gösterilecekse kaynakça kısmında yer almalı.)

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

yansıtmak istemesidir. Yazar, öykülerde yoksulluğu çeşitli kavramlarla birlikte ele alır. Öykü kahramanlarının gözünde yoksulluk kavramı, bütün kötülüklerin anası olarak görülür. Yoksulluk kavramı, bazı öykü kahramanlarını yozlaştırır, onların toplumdan uzaklaşmasına neden olur. Yoksulluk kavramını kimi öykülerde, yozlaşmış tipler aracılığıyla ironik biçimde ele alınır. Bazı öykü kahramanları, yoksulluk kavramını daha ileri bir boyuta taşıyarak insanlara hoş olmayan lakaplar takmaya kadar götürür. Yazarın; kişileri ve nesnelere yoksulluk eksenini üzerinden eleştirdiği kimi öykülerde bu kavram üstü örtük bir şekilde kullanılır. Yoksulluk kavramını, çoğu zaman kahramanların gözünden karşılaştırmalarla anlatan yazar, bunu bir kıskançlık olarak değil, bilhassa olayların daha iyi anlaşılması olarak görür. Bu tür karşılaştırmalarda şehirler, eşyalar, öykü kişileri, diğer bölgelerde yaşayan insanların yaşantısı gerçekçi biçimde verilmeye çalışılır. Eğitim gibi çok önemli bir konuda ise yazar, eğitim eşitsizliği dolayısıyla mağduriyet yaşayan öykü kahramanlarının tarafını tutar.

2.1.1 Ötegeçeli Bir Kız (Ötegeçe Çocukları)

“Ötegeçe Çocukları” adlı öykü, Ötegeçeli bir kız çocuğunun yoksul yaşantısında kendini ve yoksulluğu sorgulaması ile başlar. Bu öyküde küçük bir kız çocuğun olayları kendi penceresinden anlamaya çalışması ve bu olaylar üzerinden çıkarımlara varması konu edinilir. Küçük kızın yaptığı sorgulamalar, olayları çözmekten ziyade toplumdaki sosyal adaletsizliği anlamaya çalışmak şeklinde tezahür eder. Küçük kız, zengin ve fakir çatışmasını, semtine gelen zengin bir çocukla kendisini kıyaslamak suretiyle anlamaya çalışır. Yine kendi semtine gelen yabancı bir çocuğun elbisesi ile kendi üzerindeki elbiseleri mukayese eder. Yazar, öykü boyunca zengin çocuk ile fakir çocuk arasındaki ayrımı karşıtlıklar ve çatışmalar üzerinden verir. Ötegeçeli çocukların yoksulluğundan dolayı öğretmenin onları beğenmediğini söyler.

“Bir öğretmen varmış mektepte. Yanına ayakkabısız, elbisesiz varılmazmış. Sonra kalem istermiş, defter istermiş, kitap istermiş. Biz nerden alalım bunları, parayı nerden bulalım? Onların davulların, düdükların arkasında benim yüreğim cız eder hep. Hem bir benim yüreğim mi ki bacım?” (Yücel 1954: 37)

Bu öyküde eğitim ve öğretim alanındaki eşitsizlik yoksulluk meselesi merkeze alınarak okuyucuya sunulur. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında, Anadolu kentlerinden birinde bir eğitim-öğretim eşitsizliği göze çarpar. Bu durum ülkemizin bazı bölgelerinde halen devam etmektedir.

“Genelde toplumsal normlardan dolayı kız çocuklarının okula gönderilmediği yönündeki kanunun aksine kız çocuklarının eğitim engelini, toplumsal normlar değil, yoksulluklar olması çok önemli bir noktadır. Benzer şekilde, UNİCEF Türkiye Temsilcisi Edmond Mc Loughney, “Haydi Kızlar Okula” kampanyası dolayısıyla yaptığımız çalışmadan da biliyoruz ki okula gitmeyen kızların önündeki en büyük engel, geleneklerden de önce yoksulluk.” (Polat 2007: 106)

Öyküde, Ötegeçe’de yaşayan bir kız çocuğunun gözünden, eğitimdeki eşitsizliğin ekonomik temelli yönleri eleştirilir. Başkahraman olan fakir küçük kız çocuğu, toplumun üst sınıflarını temsil eden zengin çocukları ile aydın sınıfın

temsilciliğini üstlenen öğretmen tarafından hor görülür. Toplumdaki gelir adaletsizliği, sınıflar arasında çatışmaya dönüşür. Bu sosyal yapılar arasındaki çatışma, zamanla toplumsal bir deformasyona neden olur. Sosyolojik açıdan öykülere bakıldığında, toplumsal bilinci oluşturamamış toplumlarda, bu tür sosyal adaletsizliklerin karşımıza çıkma ihtimalinin yüksekliğinin vurgulandığı görülür. Yazar, toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla olaylara bakıp, tespitlerde bulunmaya çalışır.

2.1.2 İsmail (Dert Çok Hemdert Yok)

“Dert Çok Hemdert Yok” adlı öyküde, İsmail isminde bir yatılı okul öğrencisinin yoksulluk yüzünden yaşadığı sıkıntılar anlatılır. İsmail’in ayakkabıları delik, elbiseleri eski püsküdür. Arkadaşları kılık kıyafeti yüzünden onu aralarına almayarak ötekileştirirler. İsmail’in içinde bulunduğu psikolojik durum ve maddi sıkıntılar, İsmail’in ağzından anlatılır. İsmail’i yalnızlığa iten en büyük etken, arkadaşlarıyla arasındaki ekonomik uçurumdur. İsmail’in maddi durumu kötüdür, ayrıca futbol oynamakta da arkadaşları kadar başarılı değildir. İsmail’in kızlarla arası da pek iyi değildir. İsmail hiç değilse bunlardan birinde iyi olmak ister.

“Sıra arkadaşım kulaklarımı doldura doldura: “Dışarıda gezerken yanımda fena giyinmiş biri bulunursa utanırım.” der. Peki onunla ne diye gezersin öyleyse? diye haykırmak isterim. Bilirim ki o fena giyinen benim ve sinemanın ikinci balkonuna kendisi ile benden başkası gitmediği için beraber gezeriz bazen. Bir sabah uyandığında cebim altın dolu hayaller görürüm.”(Yücel 1954: 74)

Yoksulluğun pençesinde insani ilişkileri sürdürmeye çalışan İsmail, yaşadıkları dolayısıyla topluma her gün biraz daha yabancılaşır. Sosyal adaletsizlik, öykü kahramanını derinden etkilemekte ve onun hayallere dalmasına neden olmaktadır. Sıra arkadaşlarının İsmail’i hor görmesinin temelinde, onun yoksul olması önemli bir yere sahiptir. İsmail’in arkadaşları tarafından yalnız bırakılması kendi içinde onu yalnızlaştırır. Toplumların ekonomik sıkıntılar yaşadığı dönemlerde, bu tür sosyal adaletsizliklere sıkça rastlanır. Yazar, İsmail’in gözünden toplumda oluşan bu tür sınıf farklılıklarını eleştirir. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında ve yazarın da kendisiyle yapılan röportajlarda söyledikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu öykünün otobiyografik bir okumaya imkân tanıdığı görülür. Yazar, birçok röportajında Ötegeçe’de yaşadığı yoksulluğu anlatır. Sosyolojik açıdan öyküye bakıldığında ise toplumda ve bireyde oluşan yabancılaşmanın temel kaynağını yoksulluğun oluşturduğu gerçeğinin ortaya konduğu anlaşılır. Marksist açıdan öyküye bakıldığında, her türlü toplumsal hadisenin temelinde ekonomik çatışma olduğu gerçeği ile karşılaşılır. Yazar, sınıfsal çatışmaları, İsmail ve arkadaşlarının durumu üzerinden örneklendirir.

2.1.3 Ahüzar Bacı ve Elif (Pazarlık)

“Pazarlık” adlı öyküde, yoksulluk sebebiyle Ahüzar Bacı’nın ve kızı Elif’in çektiği sıkıntılar dramatik bir şekilde okuyucuya anlatılır. Ahüzar Bacı, kocasını kaybettikten sonra gözleri de kör olur, dilencilige başlar. Yoksulluk nedeniyle on iki yaşına bile basmayan Elif’i başka erkeklere satmaya başlar. Vücudu ile sermaye

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

haline gelen Elif'in yoksulluğu gerek giydiği kılık kıyafetlerde, gerekse yediği yiyeceklerde kendini gösterir. Öykünün ana motiflerinden biri de sosyal adaletsizlik kavramıdır. Ahüzar Bacı ile Elif'in sokağın bir köşesine oturdukları zaman, zenginlerin evlerinin bulunduğu sokak ile kendi oturdukları sokağı mukayese ettikleri kısım dikkat çekicidir:

"Elif kucağındaki karpuz kabuğunu yere düşürdü. Tekrar aldı. Eteğiyle çamurlarını temizleyerek eski yerine koydu.

-Ana ben karpuz yedim dedi.

-Karpuz mu verdiler?

-Yook...

-Ya?

-Kabuğu buldum sokakta aldım kemirdim.

Ahüzar Bacı: Daha çok pahalı dedi, bizim ağzımıza göre değil."(Yücel 1954: 74)

Ahüzar Bacı ve Elif'in yaşadığı sıkıntılar, yoksulluk kavramı üzerinden anlatılmaya çalışılır. Yazar, gelir dağılımındaki adaletsizliği, bütün toplumsal problemlerin sebebi olarak görür. Elif'in kötü yola düşmesinin temel sebebi, geçim sıkıntısıdır. Öykünün ana motiflerinden biri olarak karşımıza çıkan sosyal adaletsizlik, toplumsal çatışma olarak tezahür eder. Üst sınıfın lüks ve refah içerisindeki yaşantıları alt sınıfı temsil eden Ahüzar Bacı ile Elif'in ağzından anlatılır. Yoksulluğun pençesinde yaşayan Elif'in içinde bulunduğu durum, okuyucuda derin bir acıma duygusuyla uyandırır. Sosyolojik açıdan öyküye bakıldığında, yoksulluğun küçük yaşta çocuklara verdiği zarar, toplum açısından büyük bir sorundur. Yazar, bu tür sorunları eserlerine yansıtarak toplumda bir duyarlılık uyandırmak ister. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla olaylara bakan yazar, ortaya koyduğu sorunlara eleştirel biçimde yaklaşır.

2.1.4 Kimsesiz Bir Kadın (Mektup)

"Mektup" adlı öyküde Tahsin Yücel, yoksul bir kadının Çukurova'ya çalışmaya giden eşine yazdığı mektup üzerinden sosyal adaletsizliğe dikkat çekmek ister. Yazarın toplumdaki gelir eşitsizliğini ön plana çıkardığı bu öykü, aynı zamanda sosyal adaletsizliğin sağlık alanında yarattığı fırsat eşitsizliğine de eleştirel bir bakış niteliğindedir.

Öykü kahramanının çevresi ile yaşadığı ekonomik kaynaklı çatışmalar, kendisini dışlanmış ve ötekileşmiş hissetmesine neden olur. Öykü kahramanı fakir olduğu için doktorlar onunla hiç ilgilenmez. Yoksul kadın, bu durumda kocakarı ilaçlarına yönelir ve bunun sonucunda de bir gözünü kaybeder. Artık kadının tek umudu Çukurova'ya para kazanmaya giden eşidir. Yazar, doktorların fakir hastalara davranış biçimini, kadın kahraman aracılığıyla eleştirir.

"Tem üç yol geddin o zalım tokturun dayırasına, elini bile değdirmedi. Ağnadım ki bu dünya tekerlek şapkalıların dünyasıymış, fıkareliğnen kimsesizlik kapıya konacak bir şey daal imiş gardaş! Tekerek şapkalıların canı can, hastesi haste, gözü göz... Bizi kimin'itsin? Tırnak kadar kıymatımız yok bizim. Biz dünyaya gelmeli daalimissik amma olmuş bir yol." (Yücel 1954: 108)

“Uçan Daireler” adlı öykü kitabının son öyküsü olan “Mektup”; sosyal adaletsizlik, kimsesizlik, yoksulluk, sınıfsal farklılık, sağlık sorunları gibi konuları da eleştirel bir bakış açısıyla anlatır. Yazar, dönemin sağlık hizmetlerindeki aksaklığı da gözler önüne serer. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında, ülkedeki sağlık kurumlarında yaşanan sıkıntıların eleştirel biçimde ortaya konduğu görülür. Yoksulluk ve sınıfsal farklılıklar, vatandaşların sağlık hizmetlerine ulaşmasında büyük bir engel olarak tezahür eder.

Toplumun alt sınıflarında yaşayanların maddi imkânsızlıkları ile üst sınıflar arasında büyük bir ekonomik uçurum mevcuttur. Toplum katmanları arasındaki bu gelir adaletsizliği, büyük bir çatışmanın da kaynağını teşkil eder. Zira kadın kahramanın içinde bulunduğu maddi durum, onun üst sınıflardaki insanlar ile eşit koşullarda tedavi olmasını dahi engellemektedir.

2.1.5 Küçük Bir Kız (Gene Ağlatmışlar Kara Gözünden)

“Gene Ağlatmışlar Kara Gözünden” adlı öyküde, gömleğinde bit olduğu için okulda aşağılanan ve dışlanan bir kız çocuğuna, annesi tarafından kefen bezinden bir gömlek dikilmesi anlatılır. Çocuğun gömleğinden bit çıkması üzerine okulunda yaşadıkları, öğretmeni tarafından aşağılanması ve arkadaşları tarafından alaya alınması, çocuğun topluma yabancılaşmasına neden olur. Oysa çocuğun bitlenmesinin ana nedeni de sosyal adaletsizliğin yarattığı ağır koşullardır. Tek gömleği olan küçük kızın, gömleğinin temizlenmesi gerektiğinde yerine giyecek ikinci bir gömleği yoktur. Çocuğun, öğretmeni ve arkadaşları tarafından küçük düşürülmesi üzerine yaşadığı duygusal yıkım, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkiler.

“İç gömleğimi tersine çevirip biti arıyordum. Dikiş yerlerini aralarken ellerim titriyordu. Biti düşüreceğim diye ödüm kopuyordu, bulacağım diye ödüm kopuyordu.” (Yücel 2008: 86)

Annesinin, kızına gömlek dikmek için gözünden dahi koruduğu kefen bezini kullanması, çocuğuna verdiği önemin bir göstergesidir. Ne var ki bu durum, çocuğun arkadaşları tarafından ötekileştirilmesine ve dışlanmasına başka bir zemin hazırlar. Kızın kefen bezinden gömleği giyerken duyduğu utanç, hissettiği bu baskıdan ileri gelir.

Ekonomik açıdan basit bir gereksinim, anne ve çocuk arasındaki ilişkiyi derinden etkilemiş, kızın üzerinde annesinin fedakârlığının yarattığı borçluluk, annenin üzerinde ise çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayamamanın yarattığı yetersizlik duygusu oluşmuştur. Bu durum, alt sınıfı oluşturan yoksul insanların yaşadığı sosyal adaletsizliği gözler önüne serer. Öyküde, sosyoekonomik koşullar, aile içi ilişkiler üzerinde olumsuz etkiye neden olur. Yoksulluk kavramı, çocukların sosyal gelişimini, aile üyelerinin duygusal durumunu çok derinden etkiler. Sefalet içinde yaşayan anne ve kızın öyküsü, ekonomik koşullar içindeki bireyin olumsuzluklarını anlatır. Tahsin Yücel, ekonomik bunalım içindeki bireyin aile içi ilişkilerini, toplumsal gerçeklerle açıklamaya çalışır.

2.1.6 Memedali (Önü)

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

“Önü” adlı öyküde Tahsin Yücel, Memedali adında küçük bir çocuğun yaşadıklarını merkeze alarak, insanların isimleri ile bağdaştırması üzerinde durur. Memedali'nin düşünce dünyasında; Ürüstem'in yeni pabuçları, Nevzat ve Hamdi'nin sıcak tutan giysileri hep bu isimlerle özdeşdir. Memedali bu durumda ne yapacağını bilemez ve bu sorunun cevabını almak için hışımla annesine döner : “*Kız ana ne diye Memedali koydun adımı*” diye çıkışır. Memedali'nin annesine olan bu kızgınlığı, yeni sorularla sürüp gider. Her yönüyle hayatı sorgulayan Memedali, kafasında bazı sorulara cevap bulmaya çalışır. Sosyal eşitsizliği sorguladığı ya da düşündüğü “*Neden Ben?*” ya da “*Neden ben değil de o?*” sorularının cevabını, Memedali çocuk dünyasındaki isimlere bağlar. Bu düşüncesini zamanla bir kurama dönüştüren Memedali, öykünün sonunda kurduğu denklemin doğru olmadığını anlar ve sosyal eşitsizliği kabullenir. Bu denklemin değişmesinde, öykünün sonunda yeşil poşulu bir kadının ölmüş oğlu için Memedali! Memedali, diye bağırmasının etkisi vardır.

“Memedalilerin öldüğünü düşünüyordu, belki de yeryüzünün tek Memedali'si kendisi olmadıktan sonra kendisine Memdali, diye seslenenlere karşılık vermenin gereksiz olduğunu. Söylemek bile fazla, daha ötesini düşünemezdim o sırada. Her şeye, herkese birden yönelmiş bir açılım, dönüşsüz bir atılımın eşliğinde bulunduğunu, bundan böyle herkes olacağını nereden bilecektim.” (Yücel 1969: 9)

Memedali, toplumdaki bu dengesizliği kendisinin oluşturmadığını zamanla öğrenir. Bu kuram vasıtasıyla yazar, sosyal eşitsizlik kavramını eleştirir. Toplumdaki sosyal eşitsizlikler, bir çocuğun gözünden ironik bir dille okuyucuya yansıtılır. Bu tür sorgulamalar, var olma sorunu yaşayan öykü kahramanı Memedali tarafından yapılır. Sosyal adaletsizlik, ekonomik eşitsizlik çizgisinde ilerleyen öykü, isim çatışmalarıyla sürer. Sınıfsal farklılıklar, öykünün ana motiflerinden biridir. Yoksulluk, öykü kahramanın gözünde kişi isimlerine kadar sirayet eder. Öykünün sonuna doğru kahraman, bu tür sosyal eşitsizliklere boyun eğer. Sosyal eşitsizlik ve yoksulluk kavramı üzerine annesine sürekli sorular yöneltten öykü kahramanı, artık her şeyi kabullenir.

Toplumsal açıdan öyküye bakıldığında, yoksulluğun küçük bir çocuğun zihninde bu kadar çok yer kaplaması eleştirilir. Zira sosyal eşitsizlik içinde büyüyen bireyler, daha sonraki yıllarda toplum için daha büyük sorunlar çıkarabilir. Marksist bir anlayışla öyküye bakıldığında; sosyal sınıflar ve ekonomik farklılıklar toplumdaki sorunların merkezini oluşturur. Bu tür sorunlara karşı toplumun; eşit sosyoekonomik özelliklere ve daha adil gelir dağılımına kavuşması gerekir.

Sosyolojik açıdan öyküye bakıldığında, yoksulluk sorunu kişilerin psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Bu olumsuz etkiler zamanla kişileri yozlaştırıp ötekileştirir. Bunun sonucunda, toplumun çeşitli sosyal tabakaları arasında büyük çatışmalar oluşur. Tahsin Yücel, bu öyküde toplumsal bir eksiklik olan sosyal eşitsizliği, büyük bir duyarlılıkla okuyucuya yansıtmak ister.

2.1.7 Yasin ve Zübeyde (Fonguraf)

“Fonguraf” adlı öyküde, geçim sıkıntısı çeken Yasin ile eşi Zübeyde'nin yoksulluk içindeki hayatları, konu edilir. Yasin, gramfonun sesini sonuna kadar

açıp acıklı türküler dinlemeyi sever. Eşi Zübeyde ise yoksulluk içinde kıvrandıkları için, keyfi olduğunu düşündüğü bu davranış biçiminden şikâyet eder. Oysa hem işsizlik hem de bunca yıldır çocuk sahibi olamamanın verdiği sıkıntılardan bunalan Yasin, gramofon ile sıkıntılarını unutmaya çalışmaktadır. Ancak Yasin, açlığın ve yoksulluğun çaresizliğine yenik düşerek, kendisine sıkıntılarını unutturan gramofonu satmaktan başka çare olmadığına karar verir. Bu çatışma unsuru, şu satırlarla ifade edilir:

“Zübeyde midesinin acı acı kazındığını hissetti. Gözlerini kapadı. Aydınlık her şeyi altüst etmişti. Gramofon bile eskisi gibi çalmıyordu. Başını Yasin’in omzuna koydu: “Karnın aç mı?” diye sordu, “Benim ki kazanıp duruyor.” Yasin gözlerini gramofona dikmişti. Yalnız onunla meşguldü. Karısının sözlerine aldırış etmedi. Omuz silkti. Plaktaki türkü bittikten sonra gülümsemeye çalıştı.” (Yücel 1954: 32)

Yazar, işsizlik ve yoksulluk içinde kıvranan Yasin ve eşi Zübeyde üzerinden sosyal adaletsizliği işler. Öykü kişilerinin içinde buldukları yoksulluk; giyeceklerine, yiyeceklerine, kullandığı eşyalara kadar tesir eder. Yasin ve Zübeyde’nin fiziksel olarak çökmesinin yegâne sebebi de yoksulluktur. Toplumcu gerçekçi anlayışla öyküye bakıldığında; sosyal adaletsizlik yüzünden ortaya çıkan işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar bireyin kendisiyle ve toplumla çatışmasına neden olur. Bu yüzden toplumda meydana gelen gelir adaletsizliği birçok sorunu ortaya çıkarır. Yazar, yoksulluk kavramı üzerinden, toplumsal bir sorun olarak gördüğü gelir adaletsizliğine ve işsizliğe dikkat çekmek ister. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında, ülkede gerçekleşen ekonomik krizler, toplumun yoksullaşmasına ve işsizliğin artmasına neden olmuştur. Bu tür ekonomik bunalımlar ve krizler, yoksulluk çeken ve işsizlik sorunu yaşayan bireylerin kendisiyle ve toplumla çatışmasına sebep olmaktadır. Yazar, toplumcu gerçekçi sanat anlayışı ile sosyal adaletsizlik kavramı üzerinden hareketle, toplumdaki sorunları tespit etmeye ve bu konuda çözüm yolları bulmaya çalışır.

2.1.8 Anlatıcı, Memedali ve Diğerleri (Üçlem)

“Üçlem” adlı öyküde, yoksulluk ve gelir adaletsizliği, öykü kahramanlarının komşularıyla yaşadıkları çatışma üzerinden anlatılır. Hamida ve Zeynet Bacı, kışlık kavurma yapar ve göze gelmemek için bunu tüm komşulardan gizli tutarlar. Evin işgüzar oğlu Memedali’nin, komşulara kavurma yaptıklarını söylemesi üzerine kavurma tüm mahalleliyle dağıtılır. Öyküde; kışlık kavurma, baklava merasimi, Osmana ve Nasip ilişkisi birbiriyle bağlantılı olarak anlatılır. Öykünün başında Takavutların bahçivanı Osmana ile konağın beslemesi Nasip’in evlenmesi anlatılır. Anlatıcı, Osmana’nın eşi Nasip ile yaşadıklarını, kendisi ve Memedali tarafından gizlice yenilen baklava merasimine benzetir.

“Böylece baklavah gecelerin ertesinde, bizde tıpkı Osmana gibi acıyarak ya da küçümseyerek bakardık herkese, ama Osmana’yla Nasip gibi gecenin ilerlemiş saatlerinde büyük bir gizlilik içinde gerçekleştirdiğimiz mucizeyi övünmek şöyle dursun, gene Osmana gibi gizimizi özenle saklar, başkalarının yanında da geçirmekten bile çekinirdik.” (Yücel 2000: 196.)

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

Memedali, evlerinde baklava ya da kadayıf yemeyi gizemli bir sır olarak görür. Öykü kahramanları, annelerinin göze geleceklerini söylediği için baklava yediğini kimseye söylemez. Memedali ve anlatıcı, evde baklava yemeği büyük bir şölene benzetir, bu olayın sadece kendi evlerinde gerçekleşen bir mucize olduğuna inanır. Memedali'nin babası Hamida, evde yapılan baklavayı adeta törensel bir eda ile çocuklarına paylaştırır.

Bir gün Hamida ve Zeynet Bacı, kışa hazırlık olsun diye kızlarının evinde bir keçi keserler. Bu keçinin etlerini kavurma yapıp gizlice evlerine götürürler. Beş yaşındaki oğlu Mükerrerem, komşuların ziyarete geldiği bir gün annesi Zeynet Bacı'dan ekmeğine kavurma sürmesini ister. Bu olaya kızan Zeynet Bacı, komşuların yanında oğlu Mükerrerem'i döver.

“Zeynet Bacı, iki gözü iki çeşme yoksulluktan dert yanarken yoksulluğun değil deliliğe, oğul öldürmeye gidebileceğini söylerken kimi sırtını okşuyor, kimi gözlerini kuruyor, kimi saçlarını düzeltiyor, kimi yatıştırıcı sözler bulmaya çalışıyordu.” (Yücel 2000: 203)

Zeynet Bacı, bu olup bitenleri hep yoksulluğa bağlar. Bu duruma kızan Memedali, komşularını kavurma tepislerinden haberdar eder. *“Zeynet Bacı'nın daha hiç el sürülmemiş bir kalıptan yumruk büyüklüğünde bir parça kopararak, al şunu da Minever Bacı'ya götür, o hiç ortalıkta görünmedi.”* (Yücel, 2000:207) diyerek bütün kavurmaları komşularına dağıtır.

Memedali, annesindeki bu değişikliğin sebebini bir süre düşünür. Bir taraftan da Osmana ile Nasip arasındaki ilişki ile evlerindeki kavurma arasında bağ kurmaya çalışır. Yazar, Ötegeçe halkının yoksulluğunu önce bir baklava gizemi daha sonra kışlık bir kavurma üzerinden anlatır. Anlatıcı, kendisinin ve Memedali'in gözünde baklavanın ne kadar değerli olduğunu anlatmak için Osmana ile Nasip arasındaki gizemli ilişkiyi örnek göstererek açıklar. Memedali ve anlatıcı, Nasip adlı kadının kocasına karşı olan cilvelerini, baklava yemenin gizemiyle bir tutar.

Yoksulluk içindeki Ötegeçe halkı için bu tür yeme içme olayları adeta kutsal bir ritüele dönüşür. Anlatıcı, Hamida ve Zeynet Bacı'nın yoksulluk düşüncelerini, kışlık bir kavurma ile Hamida'nın baklava paylaşırma merasimi üzerinden açıklar. Sosyolojik açıdan öyküye bakıldığında; toplumdaki ekonomik eşitsizlikler, birey ve toplum arasında çatışmalara dönüşür. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla öyküye bakıldığında; toplumdaki gelir adaletsizliği, yoksulluk zamanla toplumsal kurumların deformasyonuna neden olur. Bu deformasyon, zamanla toplumsal birliğin ve bütünlüğün bozulmasına sebep olur. Marksist sanat anlayışıyla öyküye bakıldığında; toplumdaki çatışmaların kaynağında ekonomik eşitsizlikler vardır. Toplumdaki üst ve alt tabakalar arasındaki gelir adaletsizliği arttıkça toplumsal huzur kaybolur. Yazar, toplumdaki bütün sorunların kaynağını yoksulluğu olarak görür. Yazar, toplumdaki sosyal adaletsizliği, Ötegeçeli öykü kahramanlarının günlük yaşamından kesitler sunarak anlatır.

2.2 Toplumsal Sınıf Farklılıkları

Toplumsal sınıf; toplumda servet, eğitim, mesleksen statü, sınıf bilinci, iktidar baskısı bakımından aşağı yukarı benzer durumda olan insanların

diğerlerinden ayrılması şeklinde tanımlanabilmektedir. Öykülerde toplumsal sınıf farklılıkları; öykü kahramanlarının yaşadığı yerler, evlilik aşamasındaki gençlerin eş seçimi, halka fildişi kuleden bakan aydın sınıfın temsilcileri olan eğitimciler şeklinde karşımıza çıkar. Yazar toplumsal sınıf farkını; paranın gücü, meslek grubu baskısı, çalışma ortamı, yaşadığı ev, insanların davranışları gibi kavramlar üzerinden vermeye çalışır. Ekonomik eşitsizliğin de tetiklediği toplumsal sınıf farklılıkları öykülerde; kahramanların yaşadığı eve, mahalleye, bulunduğu şehre kadar etkili olmaktadır. Öykü kişileri bu durumdan kurtulmak için kendisine ve topluma yabancılaşır ya da ötekileşir.

2.2.1 Huriye ve Süleyman (Besleme)

“Besleme” adlı öyküde, Huriye’nin kendi çevresi ile temizliğe gittiği doktorların evleri arasında yaptığı mukayeseler merkeze alınarak sınıflar arası uçurumun büyüklüğü ön plana çıkartılır. Huriye, doktorun karısı Cavidan Hanım’a imrenir ve aslında bunun temel sebebi, ekonomik refaha duyulan özlemdir. Öykü kahramanları arasındaki gelir adaletsizliği, Huriye’nin iç dünyasında büyük çatışmalar yaşamasına sebep olur. Sınıfsal farklılıkların dışında, gelir adaletsizliği de bu çatışmada önemli yere sahiptir. Bu çatışmalar, Huriye’nin büyük bir aşağılık kompleksi içinde, kendisini farklı bir sosyal grubun içinde görmesine ve nihayetinde kendine ve çevresine yabancılaşmasına yol açar.

Huriye, bu psikoloji içerisinde, Ötegeçe’deki kadınlara çalıştığı ortamı anlatabilmek için fırsat kollar. Çünkü içinde bulunduğu yanılısama, onun kendisini üst sınıfa ait hissetmesine sebep olur. Huriye, Ötegeçeliler ile üst sınıfın kadınlarını hakkında muhtelif karşılaştırmalar yapar. Bu karşılaştırmalar Huriye’yi, yaşadığı çevreden nefret etmeye kadar götürür.

“Huriye bir yandan kıvırmaya çalışıyor bir yandan evini düşünüyordu. Eski bir evdi. Huriye’nin evi, evden çok kümese benzerdi. Bir tarafı uçup gitmişti. Küçük bir oda kalmıştı kala kala. Odanın içinde kara bir kilim, kilimin içinde kara bir yatak, yatağın içinde Süleyman vardı.” (Yücel 1954: 60)

Öyküde Huriye’nin eşi Süleyman, bu yoksulluğun bir parçası olarak okuyucuya gösterilir. Öyküde yoksulluk, sadece kişilerle değil, mekân ve renklerle de yansıtılmaya çalışılır. Toplumsal açıdan öyküye bakıldığında, öykü kahramanında oluşan bu ötekileşmenin sebebi yoksulluktur. Yazar, sosyal adaletsizlik kavramını birçok öyküde farklı öykü kahramanları tarafından sıkça dile getirir. Bu anlayışı benimsemesinde, toplumcu gerçekçi bir yazar olması önemli bir yere sahiptir.

Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında; sosyal adaletsizliğin bir parçası olan yoksulluk kavramı, ekonomik sıkıntılar çeken ülkelerde sıkça edebi eserlerde işlenir. Öyküde alt kültür ve üst kültür arasındaki ekonomik farklılıklar, sosyal adaletsizliği ve yozlaşmayı tetikler. Yozlaşmış bir tip olarak karşımıza çıkan Huriye, Türk toplumunda oluşan sosyal adaletsizliğin de tipik bir temsilcisi halinde tezahür eder.

2.2.2 İsmail (Kelepçe)

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

“Kelepçe” adlı öyküde; toplumsal sınıflar, ağalık düzeni, yoksulluk ve ezen-ezilen çatışması; ağanın oğlu Pertev Bey'in, kasabada yaşayan yoksul İsmail'in eşiyle gayri meşru bir ilişki sonucu doğan bir bebek üzerinden anlatılır. Bu bebek, öykü kahramanı Pertev Bey ve onun işçisi İsmail arasında çatışmaya neden olur. İsmail'in, on iki yıl boyunca çocuğu olmaz. Daha sonra eşi Hanife'nin Pertev Bey'den gayri meşru bir çocuğu olur. Bu bebek üç kahramanın da hayatını altüst eder. Zengin Pertev, yoksul İsmail'den bu durumu kabullenmesini ister. İsmail'e bebeğe iyi bakması ve olayları unutmaması için yüklüce para verilir. İsmail, parayı kabul ettiği andan itibaren, içinde büyük bir çatışma yaşar. Toplumsal ve sınıfsal ayrımların keskin çizgilerle belirlendiği durumlarda, çaresizlik kişileri kimi zaman beklenmedik davranışlarda bulunmaya iter. Bu durum, “Kelepçe” öyküsünde İsmail'i katil olmaya iter. Yazar, İsmail'in gözünden bu cinayeti hazırlayan koşulları şu şekilde ifade eder:

“Başımı kaldırıp da Pertev Bey'i görünce neye uğradığımı bilemedim. Garip yiğidin biriyim ben, Pertev Bey'den oldum olası korkardım. Ters herifin biridir, ekmeğim babasının elinde olduğundan dikleşmeyeceğimi bilir, hep bağırır çağırır bana. Ama bu kez bağarmakla kalmadı, tekmeler, yumruklar savurdu. Hanife bayıldı, bebek var gücüyle bağırды. Yine bir şey demedim. O namussuz paraları avucuma sıkıştırınca istemem istemem diye haykırdım.” (Yücel 2008: 57)

Sınıf farklılıklarının yarattığı toplumsal çatışmalar, bu eserin temel sorunsalını oluşturur. Ekonomik sorunlar yaşayan alt sınıf, üst sınıf tarafından hakları gasp edildiği kimi zamanlarda cinayet, hırsızlık vb. suçlar işlemeye teşebbüs ederler. İsmail'i cinayet işlemeye iten temel sebep de bir namus meselesi olarak ortaya çıkar.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla öyküye bakıldığında, toplumdaki bu tür yozlaşmalar kişilerarası iletişimi olumsuz yönde etkiler. Toplum dinamiğinin, bu tür sorunlarla karşılaşmaması için sosyal adalet gereklidir. Öykünün fonunda yer alan ve İsmail'in çevresini teşkil eden toplumun patronun yanında yer alması da ayrı bir sorundur. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında; patron-işçi, ezen-ezilen, ağa-köylü çatışması senelerce ülkemizde devam edegelmiştir.

Yazarımız, bu tür konuları sıkça gündeme getirerek toplumda bir duyarlılık oluşturmak ister. Marksist bir anlayışla öyküye bakıldığında, ekonomik özellikler ve sınıfsal farklılıklar, bütün sorunların temelini oluşturur. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışına sahip olan yazarımız, birçok sorunu bir arada işleyerek bu konuda çözüm yolları bulmaya çalışır.

2.2.3 Yılmaz Bebek (Dokuz Ay On Gün)

“Dokuz Ay On Gün” adlı öykü, farklı semtlerde birbirinden çok farklı yaşamlara doğan bebeklerin çevresinde oluşturulmuş bir öyküdür. Bu öyküde toplumsal eleştiri, sosyal adaletsizlik kavramı üzerinden verilmeye çalışılır. Öyküde, “eşitsizlik ve sınıfsal farklılıklar, insanın doğumuyla başlar” fikri somutlanır. Dokuz ay on gün boyunca anne karnında rahat ve huzur içinde, diğer bütün bebekler ile eşit koşullarda gelişimini tamamlayan insanoğlunun eşitliği, dünyaya geldiği anda

bozular. Her bebek, yeni bir umudu karşılar. Ancak kimi bebeklere içinde buldukları koşullar dolayısıyla yaşama hakkı dahi tanınmaz.

Öykünün kahramanı “Yılmaz” bebek doğduğu anda başına gelenler dolayısıyla adaletsiz dünyanın cezasını çeken günahsız bir mahlûk olarak tezahür eder. Gayri meşru bir ilişkinin sonucu olarak dünyaya gelen ve bu hayatı kendisi seçmeyen Yılmaz bebeğin yaşama hakkı, daha doğar doğmaz elinden alınır:

“Ama büyükbaba Mahmut Efendi, ‘Velet yaşamayacak!’ demişti. Pembe yanaklı bebeği susturdular, bir daha işitilmedi sesi. Sen hep bekliyordun, yağmur dinmek bilmiyordu. Deli dolu bir yel esiyordu, buz kesiyordun ama hoşnuttun. Umudun doluydu gözlerin, gözlerinin içi gültüyordu.” (Yücel 2008: 101)

“Yılmaz” bebek de diğer bebekler gibi ailesinin günahı yüzünden susturulur. Bebekler ve aileler arasındaki eşitsizlik bu fikri doğrular gibidir. Yazar, toplumun alt sınıfını temsil eden insanlarda, toplumsal normların daha katı olduğunu vurgular. Öyküde, ekonomik sıkıntılar içinde yaşayanlara, bir de sosyal çevrenin bağnaz bakışı eklenince, bebeklerin bu toplumda yaşama şansı kalmaz. Yazar, Yılmaz bebeği sembolleştirmek suretiyle, önemli bir toplumsal probleme soruna parmak basar. İlk bakışta bebekler, dünyanın en masum varlıkları olarak tanıtılır. Daha sonra bu masum bebeklerin öldürülmesinde, anne babalarının yaşadığı sosyal çevre ön plana çıkartılır. Gelir adaletsizliğinin olduğu yoksul toplumlarda, bu tür olaylara sıkça rastlanır. Öyküde; sosyal adaletsizliğin, bağnazlığın, yoksulluğun kurbanı masum bebekler olur. Yazar, “Dokuz Ay On Gün” öyküsü ile toplumsal gerçekçilik anlayışıyla toplumda bir yara haline dönüşen bebek cinayetlerine dikkat çekmek ister.

2.2.4 Memur Ali (Eski Öykü)

Tahsin Yücel, “Eski Öykü” adlı öyküsünde, birbirini seven iki sevgilinin para söz konusu olunca hayatlarının dengesinin nasıl alt üst olduğunu işler. Hacer’in evinde bir zamanlar iyi karşılanan Ali, Hacer’in daha iyi bir kısmet bulmasıyla Hacer’in ailesi tarafından bir anda dışlanır. Bu dışlanma sosyal bir gösterge olan paranın gücüyle oluşur. Enişte ve teyze dediği insanlar, artık Ali’ye değer vermezler. Ailesinin Ali’ye karşı olan bu olumsuz tutumunu eleştiren sadece Hacer’in kardeşi Osman’dır. Osman, Ali’ye hala enişte diye hitap ederek onun memur ve emekliliğinin olduğunu sıkça vurgular. Osman kendince bu dengesizliğe karşı mücadele etmek ister. Fakat Osman’ın annesi, Ali’nin küçük bir memur olduğunu ve parasının geçimlerine yetmeyeceğini söyleyerek Ali’nin maddi durumunu küçük görür. Osman’ın eski eniştesi Ali’yi, savunma çabalarına rağmen ablası Hacer, onu azarlar. Ali’den daha fazla maaş alan Haldun hakkındaki diyaloglar, ailedeki ekonomik beklentileri gözler önüne serer. Sosyal adaletsizlik, para kazanma gücü etrafında okuyucuya sunulur. Mazide kalan aşklarını Ali’nin hatırlatmasına rağmen Hacer’in gözünde her şey artık değişmiştir.

“Ne güzel eğlenmiştik! Senin de tontonluğun üzerindeydi, tüvit taklidi giysini ilk o gün giymiştin, iyi gidiyordu sana. Gene öyle ucuz yollu bir şeyler yaptırsan, kendine bir çeki düzen versen iyi olacak. Geçenlerde yolum Mahmutpaşa’ya düşmüştü, ucuz kumaşlar pek çoktu. Yaptır gene öyle bir şey, kendini kapıp koyuverme. Şimdiki

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

insanlar... Allahaismarladık, Hacer, dedim. Güle güle yine beklerim dedi. Ha, bak, ben yakında evleniyorum. Bizim eve de gelirsin." (Yücel 2008: 48)

Bu öyküde toplumsal eleştiri, Hacer ve ailesinin toplumsal yozlaşması üzerine kurulur. Öykü kahramanı Ali'nin, ekonomik açıdan Haldun'dan daha az para kazanması ve bu durumun iki ailenin hayatını etkilemesi öykünün özünü oluşturur. İnsani değerlerin zayıfladığı toplumlarda, paranın gücü ön plana çıkarak toplumsal ve manevi değerlerin önüne geçer. Öyküde, gelir adaletsizliğinin insani ilişkilerde oynadığı rol, bir çatışma unsuru olarak karşımıza çıkar. Yazara göre, aşk gibi önemli bir duygunun bile para karşısında değerini yitirmesi ayrı bir sosyal soruna kapı açar. Toplumsal ve kişisel yozlaşmayı, para ve sosyal statü üzerinden anlatan bu öykü, bütün sorunların kökenini gelir adaletsizliğine bağlar.

Sosyal adaletsizliğin içinde önemli bir yere sahip olan gelir adaletsizliği, bütün toplumların en temel sorunlarından biridir. Tarihsel açıdan öyküye bakıldığında, toplumdaki gelir adaletsizliği ve paraya karşı insanların zaafi, bütün insanlığın ortak sorunudur. Yazar toplumcu gerçekçi anlayışıyla, kişiler arasındaki çatışmayı sosyal adaletsizlik vurgusuyla ön plana çıkarır.

2.2.5 Ötegeçe Halkı (Öte Yaşama)

"Öte Yaşama" adlı öyküde, bir bireyin sosyal adaletsizlik dolayısıyla hem toplumla, hem de kendisiyle yaşadığı çatışmalar anlatılır. Bu doğrultuda çatışmaların temeli de yine yoksulluğa dayanır "Ebe" takma adlı bir Fransızca öğretmenin, duygu dünyası çözümlenirken yaşadığı mekân, Ötegeçe ve insanları da öyküye girer. Fransızca Öğretmeni ile Memedali, iyi bir dostluk kurarlar. Öyküde, Memedali'nin iyi bir dostluk kurduğu öğretmeniyle anlatıcının evine misafirliğine gittiği akşam, yöre insanının maddi durumu hakkında bazı bilgiler verir.

"Bir akşam, kapımızın çaldığını duyunca hepimiz yüzümüzü buruşturmuştuk. Çoktandır kurduğumuz bir düş gerçekleşmişti o akşam. Bir sini baklava yapmıştık. Tatlımızı kimselerle paylaşmak zorunda kalmadan, doya doya yemek düşüncesindeydik; ayrıca nicedir kurulan düşlerden, çekilen sıkıntılardan, harcanan çabalardan sonra, kırk yılda bir baklava yiyoruz diye Tanrı'nın günü baklava yiyormuşuz gibi göze gelmek de istemiyorduk. Bu nedenle, erkenden sürgülemiştik kapımızı." (Yücel 2000: 38)

Bir tepsi baklava yiyebilmek için bunca zahmeti göze almanın yanında, baklava yedikleri için göze geleceklerine inanmaları da yöre insanının yaşantısını açıklar. Yazarımız, bir tepsi baklava üzerinden yöre insanının ekonomik sıkıntılarını açıklamaya çalışır. Yoksulluk içinde yaşayan Ötegeçeliler için baklava yemek, büyük bir ayrıcalıktır. Zira yoksulluk içinde çırpınan yöre halkı, bu tür ziyafetleri ancak bayramlarda yapar. Öykü kahramanları, kendileri için çok değerli olan baklava tepsisini belli zamanlarda kullanırlar. Yoksulluk, öykü kahramanların oturduğu evde ve evdeki eşyalarda kendini gösterir. Ötegeçe halkının yoksul yaşantısı, öykü boyunca çeşitli şekillerde anlatıcı tarafından okuyucuya aktarılır. Ötegeçe halkı yoksul yaşantısı ile alt sınıfı temsil ederken, kasabaya dışardan gelen Fransızca öğretmeni aydın sınıfının temsilciliğini üstlenir.

Öyküde; sınıfsal çatışmalar, kasabanın yerli halkı ile Fransızca öğretmeni karşı karşıya getirilmek suretiyle verilir. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışıyla sorunları ortaya koyan yazar; gelir adaletsizliği, yoksulluk ve kültürel çatışmayı öykü boyunca sürdürür.

3. Sonuç

Tahsin Yücel, çok boyutlu bir yazar olarak özellikle 1950'lerden itibaren Türk yazınında büyük bir yer edinir. Yazın hayatına öykü ile başlayan yazar, zamanla romana geçiş sağlayarak bu alanda da önemli yapıtlar verir. Çevirmen, eleştirmen, denemeci ve göstergebilimci olarak yazın hayatını sürdüren Tahsin Yücel, polemiklerden uzak bir edebiyat adamı olur.

Tahsin Yücel, yapıtlarında bireyden yola çıkarak topluma bir mesaj vermeyi amaç edinen bir yazar olarak karşımıza çıkar. Bu eserler toplumsal gerçekçilik anlayışla öykü kişilerine bir ışık tutar. Toplumsal eleştiri, yazarın neredeyse bütün öykülerinde bulunur. Yazar, toplumsal eleştiriye genellikle ironi ve imgeyi kullanarak yapar. Tahsin Yücel öykücülüğünün anahtar kavramlarını; ironi, karakter, aşk/kadın, otoriter yapı, imge oluşturur. İroni, toplumsal eleştiride belirleyici bir unsurdur.

Yazar, ironi aracılığıyla, toplumun ötekileştirdiği ya da kendilerini toplumdan izole etmiş öykü kahramanlarını okur açısından daha görünür kılmayı amaçlar. Okurun nesnel bir bakış açısını yakalayabilmesi için kahramanla arasına koyması gereken uzaklığı ironi sayesinde oluşturur. Tahsin Yücel; ironiyi uzaklaşma, abartma, komik, saçma ve pekiştirme işlevleriyle kullanır. Bu ironiyi kullanan yazar; yabancılaşma, cinsellik, sosyal adaletsizlik, siyaset, sanat gibi konularda eleştiride bulunur.

Tahsin Yücel, ilk dönem öykülerinde toplumdaki gelir adaletsizliğini, çoğunlukla sınıflar arasındaki ekonomik çatışmalar üzerinden verir. Yazar, bazen bunu Ötegeçeli küçük bir kızın gözünden bazen de yoksulluk içinde her şeyini kaybetmiş bir kahraman üzerinden okuyucuya sunar. Yoksulluk, öykü kahramanlarının topluma yabancılaşmasıyla sonuçlanır. Gelir adaletsizliği Tahsin Yücel'in öykülerinde; adaletsizlik, yoksulluk, eşitsizlik, sınıfsal farklılıklar ve cinsellik kavramlarıyla birlikte verilir. Kimi öykü kahramanları sosyal adaletsizlik dolayısıyla nişanlısını, eğitim alma hakkını, ailesini, onurunu, namusunu, sağlığını kaybeder. Topluma yabancılaşan kahramanlar; kendisiyle ve toplumla muhtelif çatışmalar içine düşer. Bu çatışma, öykü kahramanları ve yaşadığı toplum için bir huzursuzluk oluşturur. Yazar, Türk toplumunda var olan sosyal adaletsizliğin sebepleri üzerine kafa yorar ve bunu öyküleri aracılığıyla eleştirel bir bakış açısıyla ortaya koyar.

Yazar, yoksulluğu bütün kötülüklerin anası olarak görülür. Yoksulluk kavramı, bazı öykülerde yozlaşmış kahramanların ironik eleştirisi olarak karşımıza çıkar. Öykü kahramanları, yoksulluk kavramını insanlara verilen isimlere kadar götürür. Yazar, kişileri ve nesnelere yoksulluk eksenini üzerinden eleştirdiği öykülerde ironi ve imge kullanır. Yoksulluk kavramı kimi öykülerde, nesnelere ve öykü kişilerinin karşılaştırılması olarak anlatılır. Bu tür karşılaştırma yapılırken; şehirler,

Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri Üzerinden Sosyal Adalet Kavramı ve Toplumsal...

eşyalar, öykü kişileri, diğer bölgelerde yaşayan insanlar doğal yaşamın içinde verilmeye çalışılır.

Sonuç itibariyle, Tahsin Yücel'in öykücülüğü, biçimden çok içeriği önemseyen işlevsel bir yapıdır. Toplumsal hayattan devşirdiği bu içeriği toplumdaki “aksaklıklar” ve “bozukluklar” üzerine kurar. Bu durum Tahsin Yücel'in, toplumcu gerçekçi bir sanat anlayışına sahip olmasının bir sunucudur. Yine, topluma has bir dil ve anlatım tutumuyla halk yararının şekillendirdiği ironi yoluyla toplumsal topografyayı ortaya çıkarır. Tahsin Yücel'in öykücülüğü; toplumun iyice kötüye gittiğini düşündüğü genel yozlaşma hâlimden daha iyi bir geleceğe nasıl ulaşacağı hususunda, okuyucuya ve topluma yol gösteren bir edebî proje gibidir. Tahsin Yücel'in öyküleri aracılığıyla çok geniş bir toplumsal eleştiri yaptığı görülür.

Bu çalışmada, toplumsal eleştiri yöntemleri ışığında, Tahsin Yücel'in öykücü kimliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Öyküler incelenirken öykü kişileri merkeze alınıp, yazarın toplumsal topografya çıkarma arzusu göz önünde bulundurulmuştur. Yine incelememizde tespit edilen tematik toplumsal olgular, belirlenen eleştiri yöntemleri ışığında genel bir değerlendirmeye ele alınmıştır. Tahsin Yücel'in belirlenen eleştiri yöntemleriyle analiz edildiğinde, yazarın toplumsal adaletsizliğinin temelinde bireyler arasındaki ekonomik uçuruma dikkat çektiği görülür.

Kaynakça

- Andaç, F. (2004), *Sözcüklerin Diliyle Konuşmak Tahsin Yücel ile Yüz Yüze*, İstanbul: Dünya Aktüel Yayınları.
- Danışman, Ş. (2017), *Toplumsal Eleştiri ve Tahsin Yücel'in Öykü Kişileri*, Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Durak, M. (2000), *Her Yönüyle Tahsin Yücel*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Gürkan, Ü. (2001), “Sosyal Adalet”, *Adalet Kavramı*, (Ed. Güriz, A.), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, s.115-124.
- İşığçok, E., (1998), “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve 1987-1994 Gelir Dağılımı Araştırmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi”, Bursa: *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.16, S.1.
- Jost, J. T., Kay, A. C. (2010), “Social Justice: History, Theory, and Research”, *Handbook of Social Psychology*, (Ed. T. Fiske, D. Gilbert, G. Lindzey), Hoboken, New Jersey: Wiley Publishing, s. 1122-1165.
- Koschaker, P. (1977), *Modern Özel Hukuka Giriş Olarak Roma Özel Hukukunun Ana Hatları*, (Haz. K. Ayiter), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Miller, D. (1999), *Principles of Social Justice*, Cambridge: Harward University Press.
- Oksar, M. (2009). “Sosyal Adaletin Onuncu Köye Sürgünü”, Ankara: *Ankara Barosu Dergisi*, S. 2, s. 106-122.

- Özgüven, A. (2003), “Sosyal Adalet”, İstanbul: *İKÜ Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (12), s. 35-38.
- Özkan, K. (2001), *Görünmez Adam: Tahsin Yücel Kitabı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Polat, S. (2007), *Eğitim Politikalarının Sosyal Adalet Açısından Sonuçları Konusunda Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Topakkaya, A. (2006), “Bir Söylem Olarak Sosyal Adalet Kavramı”, Kayseri: *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. I, S. 2, s. 97-111.
- Topakkaya, A. (2009), “Aristoteles’te Adalet Kavramı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 2, S. 6, s. 628-633.
- Türk Dil Kurumu (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yücel, T. (1954), *Uçan Daireler*, İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Yücel, T. (1991), *Haney Yaşamalı*, İstanbul: Can Yayınları.
- Yücel, T. (1958), *Düşlerin Ölümü*, İstanbul: Ataç Yayınevi.
- Yücel, T. (1969), *Yaşadıktan Sonra*, İstanbul: Yankı Yayınları.
- Yücel, T. (1998), *Ben ve Öteki*, İstanbul: Can Yayınları.
- Yücel, T. (1989), *Aykırı Öyküler*, İstanbul: Can Yayınları.
- Yücel, T. (1999), *Komşular*, İstanbul: Can Yayınları.
- Yücel, T. (2008), *Golyan Devrimi*, İstanbul: Can Yayınları.